

IMPLEMENTACIJA ZAJEDNIČKE BEZBEDNOSNE I ODBRAMBENE POLITIKE U ENERGETSKOJ POLITICI EVROPSKE UNIJE

Autori:

Tatjana Simić

Nenad Stekić

*Fakultet bezbednosti
Univerzitet u Beogradu*

Mentorka: dr Vanja Rokvić, docentkinja

*tanja-sim@hotmail.com
nenad.stekic@fb.bg.ac.rs*

Sažetak

Posthladnoratovski period je uslovio razvoj i širenje koncepta bezbednosti na globalnom nivou, koji danas uključuje oblasti, koje nisu direktno povezane sa bezbednošću države. Jedna od njih je energetska bezbednost, koja je prepoznata kao jedna od glavnih šticećenih vrednosti na nivou Evropske unije. Energetska bezbednost oličena u energetskej politici Evropske unije, predstavlja sve aktuelnije pitanje, imajući u vidu da je EU najveći svetski uvoznik energenata i suočava se sa brojnim problemima poput sigurnog snabdevanja, funkcionisanjem energetskeg tržišta i neujednačenom energetskeom politikom na nivou država članica. U svetlu tih problema, institucije EU su usvojile niz direktiva i drugih normativno-pravnih akata koji imaju za cilj ostvarenje i zaštitu svojih interesa u ovoj oblasti. Kao potencijalno efikasan instrument u očuvanju svojih energetskeih interesa, u periodu nakon stupanja na snagu *Sporazuma iz Lisabona*, EU uspešno implementira *Zajedničku bezbednosnu i odbrambenu politiku (ZBOP)*, odnosno civilne, ali i vojne resurse koji joj stoje na raspolaganju. Cilj ovog rada je prikazivanje modaliteta kojima EU nastoji da obezbedi svoje interese u energetskej politici nakon usvajanja *Sporazuma iz Lisabona (2007)*. Autori će na primeru vojne operacije *Atalanta*, ukazati na instrumente koji Uniji stoje na raspolaganju, kao i razloge koji doprinose nedovoljnom angažmanu vojnih potencijala u pomenute svrhe. Najpre će analizom sadržaja normativno-pravne regulative (*acquis communautaire*) u oblasti energetske politike EU, biti prikazana uloga, značaj i ciljevi pomenute politike u delovanju Unije na komunitarnom režimu. Zatim će biti ukazana promenjen diskurs (uvođenje vojne komponente), kada je u pitanju zaštita interesa EU u energetskej politici. Za studiju slučaja odabrana je vojna operacija ZBOP-a „*Atalanta*“ (EU Navfor *Atalanta*). Rezultati rada ukazuju na pojačanu tendenciju EU da u periodu nakon usvajanja *Sporazuma iz Lisabona* koriste i vojne komponente ZBOP-a u cilju očuvanja svojih interesa na polju energetske politike.

Ključne reči: energetska politika, energetska bezbednost, Evropska unija, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika, *Sporazum iz Lisabona*, *Atalanta*

IMPLEMENTACIJA ZAJEDNIČKE BEZBEDNOSNE I ODBRAMBENE POLITIKE U ENERGETSKOJ POLITICI EVROPSKE UNIJE

Autori:

Tatjana Simić

Nenad Stekić

*Fakultet bezbednosti
Univerzitet u Beogradu*

Mentorka: dr Vanja Rokvić, docentkinja

*tanja-sim@hotmail.com
nenad.stekic@fb.bg.ac.rs*

Abstract

The post-cold war era has caused the development and expansion of the concept of security at the global level, which involves nowadays the areas, that are not directly connected with the national security. One of them is energy security which is recognized as the one of the main protected values of the European Union. Energy security embodied in the energy policy of the European Union, is becoming very popular issue, given that the EU is the world's largest energy importer and is facing numerous problems, such as security of supply, functioning of energy markets and the uneven energy policy at Member State level. In light of these problems, the EU institutions have adopted a series of directives and other normative-legal acts aimed at the realization and protection of their interests in this area. As a potentially effective tool in preserving its energy interests in the period after the entry into force of the Treaty of Lisbon, the EU successfully implement the Common Security and Defence Policy (CSDP) with civil and military resources at its disposal. This paper aims at showing the modalities which the EU seeks to secure its interests in energy policy after the adoption of the Treaty of Lisbon (2007). Authors will indicate the instruments in Union's disposal, as well as the reasons that contribute to insufficient involvement of military potential in the mentioned purposes. Through the content analysis of normative-legal regulations (*acquis communautaire*) in the area of EU energy policy, the role, importance and the objectives of this policy in the Union action in the Community regime will be presented. Based on that, the changed discourse (introduction of military components) will be introduced, when it comes to protecting the interests of the EU energy policy. For the case study purpose, the CSDP military operation "Atalanta" (EU NAVFOR Atalanta) is chosen. Results of the paper indicate a tendency that the EU in the period after the adoption of the Treaty of Lisbon, use the military components of the CSDP in order to preserve its interests in the field of energy policy.

Keywords: energy policy, energy security, European union, Common security and defence policy, Lisbon Treaty, Atalanta

UVOD

Posthladnoratovski period je uslovio razvoj i širenje koncepta bezbednosti na globalnom nivou, koji danas uključuje oblasti, koje nisu direktno povezane sa bezbednošću države. Jedna od njih je energetska bezbednost, koja je prepoznata kao jedna od glavnih šticećenih vrednosti na nivou Evropske unije. Razlozi zbog kojih je energetska bezbednost ta koja iziskuje naročitu pažnju jesu brojni problemi sa kojima se Evropska unija suočava kada su u pitanju energenti. Sigurno snabdevanje, funkcionisanje energetskog tržišta, neujednačena energetska politika na nivou država članica, povećana zavisnost od uvoza i nestabilne cene energenata su samo neki od tih problema. Evropska unija je usvojila brojne pravne propise i različite mere kojima je nastojala regulisati oblast energetike, ali se sve to uglavnom zadržavalo pod okriljem unutrašnje politike, tj. problemi su se pokušavali rešiti unutar EU, bez uključivanja spoljnih faktora. Ozbiljnost situacije sa energentima je dostigla vrhunac kada su 2005. godine otpočeli prvi prekidi u snabdevanju ruskim gasom zbog političkih trzavica, a nedugo zatim, napadi na brodove koji prevoze naftu iz Adenskog zaliva su postajali sve učestaliji (Arinaitwe, 2014). Uporedo sa problemima u snabdevanju, potražnja za energentima u Evropskoj uniji je sve više rasla i postalo je jasno da je potrebno pronaći rešenje kako da se štite evropski interesi u oblasti energetike, jer je postajalo sve izvesnije da važeći mehanizmi ne funkcionišu.

Lisabonski ugovor je usvojen 2007. godine¹, a nakon što je prošao ratifikaciju u svim državama članicama, stupio je na snagu 2009. godine. Njime su dodeljena ovlašćenja u oblasti energetike sa ciljem da se pruži jača osnova za rešavanje problema. Uspostavljena je Evropska služba za spoljne poslove (*European External Action Service -EEAS*) koja primarno realizuje Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku i *Zajedničku bezbednosnu i odbrambenu politiku* Evropske unije. Od tada EU uspešno implementira Zajedničku bezbednosnu i odbrambenu politiku (ZBOP), odnosno civilne, ali i vojne resurse koji joj stoje na raspolaganju.

Analizom sadržaja normativno-pravne regulative u oblasti energetske politike EU, biće prikazana uloga, značaj i ciljevi pomenute politike u delovanju Unije na komunitarnom režimu, kao i modaliteti kojima Evropska unija nastoji da obezbedi svoje interese u energetskej politici nakon usvajanja *Sporazuma iz Lisabona* (2007). Ukazano je na promenjen diskurs (uvođenje vojne komponente), kada je u pitanju zaštita interesa EU u energetskej politici (Marchal, 2011). Za studiju slučaja odabrana je vojna operacija ZBOP-a „Atalanta“ (EU Navfor Atalanta).

Rezultati rada ukazuju na pojačanu tendenciju EU da u periodu nakon usvajanja *Sporazuma iz Lisabona* koriste i vojne komponente ZBOP-a u cilju očuvanja svojih interesa na polju energetske politike.

ZAJEDNIČKA BEZBEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

Zajednička bezbednosna i odbrambena politika Evropske unije (eng. *Common Security and Defence Policy – CSDP*), predstavlja integralni deo *Zajedničke spoljne i bezbednosne politike Evropske unije* (eng. *Common Foreign and Security Policy - CFSP*). Ova politika na supranacionalnom nivou predstavlja jedinstven tip integracije u sferi odbrane i bezbednosti u svetu. Uspostavljena na Samitu u Sen Malou, 1999. godine, kao „Evropska bezbednosna i odbrambena politika“, od stupanja na snagu *Sporazuma iz Lisabona* decembra 2009. godine, ova politika nosi naziv *Zajednička bezbednosna i odbrambena politika Evropske unije* (ZBOP). Praćenje geneze nastanka ove politike može se najadekvatnije ostvariti

---

¹Pun naziv ugovora je Ugovor iz Lisabona o izmenama i dopunama Ugovora o Evropskoj uniji i Ugovora o osnivanju Evropske zajednice. Ugovor iz Lisabona stupio je na snagu u decembru 2009. godine.

preko elemenata koji čine njen sastavni deo, odnosno elemenata koji su postepeno dodavani pod okrilje ZBOP-a. Trenutno, EU ZBOP ima 10 elemenata, premda ima i mišljenja prema kojima ZBOP ima 11 elemenata.² Najveći broj akademskih autora koji se bavi istraživanjima ZBOP-a, saglasan je da su najvidljiviji i najvažniji element ZBOP-a tzv. operacije upravljanja krizama, odnosno civilne misije i vojne operacije. Evropska unija nastoji da u globalnim okvirima postane tzv. „globalni igrač“ (global player), odnosno promoviše koncept globalnog aktorstva. Kao što je prethodno pomenuto, operacije upravljanja krizama (civilne misije i vojne operacije), su najvidljiviji element ZBOP-a. Imajući u vidu da ZBOP (još uvek) ne predstavlja zamenu za zajedničke vojne snage Evropske unije, vojne operacije naročito doprinose daljim odbrambenim integracijama na supranacionalnom nivou. To je za sada, jedini način angažovanja nacionalnih kontingenata država članica na prostoru izvan Evropske unije.

Ono što je osnovna specifična participacija u vojnim operacijama nakon Sporazuma iz Lisabona, predstavlja mogućnost učešća u vojnim operacijama i pripadnicima vojski država kandidatkinja za članstvo u Uniji. Republika Srbija, tako, učestvuje u operaciji EUNAVFOR Atalanta, po osnovu Zakona o upotrebi Vojske Srbije i drugih snaga odbrane u multinacionalnim operacijama van granica Republike Srbije.³ Slična situacija je i sa državama u regionu Zapadnog Balkana, od kojih svaka učestvuje ne samo u vojnim operacijama, već i u civilnim misijama Evropske unije širom sveta. Pored toga, i Turska, ali i Kanada aktivno učestvuju u operacijama upravljanja krizama. Član 44. Sporazuma iz Lisabona predviđa mogućnost da nekoliko država članica Evropske unije samostalno kreira i odašilje vojne operacije pod zastavom Evropske unije. Ovaj član ne predstavlja kvalitativno nov vid učešća u multinacionalnim operacijama, već samo olakšava mogućnost učešća nekoliko država članica u slučaju hitnosti i nemogućnosti konsenzusa u vezi sa odašiljanjem operacije. Česte su akademske debate u vezi sa pitanjem sagledavanja Evropske unije kao „globalnog igrača“ na međunarodnom planu (Telò, 2009; Fioramonti, 2012; Soderbaum, 2013;). Jedan od instrumenata koji Evropskoj uniji omogućava da se etablira kao entitet sa vrlo značajnom ulogom u rešavanju globalnih bezbednosnih problema, nesumnjivo je ZBOP.

Pored toga, pitanje izlaska Velike Britanije kao jedne od vojno najmoćnijih država članica Evropske unije dovodi u pitanje opstanak operacija u kojima ova država najviše učestvuje u pogledu kontribucije. Pitanje globalnog aktorstva Evropske unije, postalo je aktuelno u akademskom diskursu od 2003. godine, kada je Evropska unija realizovala svoju prvu vojnu operaciju u Bosni i Hercegovini (*Althea*). Pored tzv. „civilne“ odnosno meke moći koju Evropska unija poseduje na globalnom planu⁴, Evropska unija poseduje i tzv. pametnu moć. Brojni su autori koji su saglasni da je Evropska unija možda najadekvatniji primer emitovanja pametne moći kao kombinacije meke i tvrde moći. Tvrdu moć na supranacionalnom nivou Evropska unija ne poseduje, osim kroz ukupan zbir vojnih snaga svih vojnih i ekonomskih kapaciteta svojih država članica. Druga komponenta tvrde moći – ekonomska moć, je nešto što Evropska unija svakako poseduje i na supranacionalnom i na nivou svojih država članica. Najuspešnija regionalna ekonomska integracija na svetu je svakako Evropska unija. Ukoliko bi Evropska unija bila jedna država, ona bi predstavljala ekonomsku svetsku supersilu. Imajući u vidu da Evropska unija nema vojne kapacitete na supranacionalnom nivou, jasno je da zvaničnici ove državolike tvorevine nastoje da projektuju svoje interese kroz korišćenje jedinog postojećeg modusa obezbeđivanja svojih interesa. Energetska politika i interesi Unije koji su proklamovani u ovoj oblasti sve do 2008. godine nisu bili obezbeđivani vojnim sredstvima.

²Elementi ZBOP-a su: razoružanje, zabrana proliferacije i širenja oružja za masovno uništenje, bezbednost mora, politika sankcija, borba protiv pirata, operacije upravljanja krizama, odgovor na krize, prevencija konflikata i instrument za stabilnost.

Više dostupno na: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/area/security-and-defence_en (Pristupljeno 4. 1. 2017. 14:43)

³Narodna skupština, Zakon o upotrebi Vojske Srbije i drugih snaga odbrane u multinacionalnim operacijama van granica Republike Srbije, "Službeni glasnik RS", br. 88/2009.

⁴Ova tvrdnja predstavlja opšteprihvaćen stav u akademskoj zajednici (Kurowska, 2012, Helly, 2009).

ENERGETSKA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

Glavni razlozi uspostavljanja spoljne energetske politike Evropske unije su mnogobrojni. Najvažniji među njima su proširenje koje se 2004. i 2007. godine dogodilo sa državama Istočne Evrope (dominantno), kao i potreba da se obezbedi njihovo stabilno snabdevanje. Zatim, krize sa snabdevanjem koje Evropska unija ima u odnosima sa Rusijom. Postoji potreba da Evropska unija govori *jednim glasom* i u ovoj oblasti. Pored toga Evropska unija postaje sve zavisnija od uvoza energenata ne samo iz Rusije, već i sa prostora Sredozemlja i Bliskog Istoka. Evropska unija kao najveći svetski uvoznik energenata se suočava sa brojnim izazovima i problemima. U periodu od 80-ih godina kada je procenat uvoza iznosio manje od 40 %, do 2014. godine je porastao na 53.5 %, a energenti koji se najviše uvoze su sirova nafta (88.2 %) i prirodni gas sa 67.4 % udela (Eurostat 2016). Zbog toga, energetska bezbednost oličena u energetske politike Evropske unije, predstavlja sve aktuelnije pitanje upravo zbog rastuće zavisnosti od uvoza energenata i načina na koji se obezbeđuje da taj uvoz bude bezbedan. Na nivou EU, smatra se da se energetska bezbednost može definisati kao mogućnost da se obezbedi da se buduće esencijalne energetske potrebe mogu zadovoljiti, kako domaćim sredstvima kroz rad u ekonomski prihvatljivim uslovima ili održavanjem stratejskih rezervi, ili, pozivajući se na dostupne i stabilne spoljašnje izvore, dopunjene kada zatreba strateškim zalihama (Arinaitwe : 1 , 2014). Pojednostavljeno rečeno, posedovanje dovoljne količine energenata je preduslov za ostvarivanje energetske bezbednosti, a to je ujedno jedan od najvećih problema sa kojima se Unija suočava. Jedan od mehanizama koji EU primenjuje za ostvarivanje svojih ciljeva u ovoj oblasti jeste energetska politika, usklađena sa problemima sa kojima se EU suočava. Ona počiva na tri principa:

- Kompetitivnost,
- Bezbednost snabdevanja energentima i
- Održivost.

Prilikom donošenja energetske politike EU nastoji da balansira između ovih principa, ali se u pogledu drugog principa – bezbednosti snabdevanja energentima, susreće sa najvećim poteškoćama. Evropska komisija i Evropski parlament su usvojili različite mere u cilju postizanja bezbednosti snabdevanja energijom i održivosti energetske politike, kao srži Evropske energetske politike (European Commission, 2010). Prema stipulaciji sporazuma iz Lisabona, u članu 194., u kontekstu uspostavljanja u funkcionisanja unutrašnjeg tržišta i u vezi sa potrebom očuvanja energetske politike Unije, Evropska komisija će u duhu solidarnosti među državama članicama:

- Obezbediti funkcionisanje energetske politike;
- Osigurati bezbednost energetske politike u Uniji;
- Promovisati energetske politike i uštedu energije, kao i razvoj novih i obnovljivih izvora energije, i
- Promovisati povezivanje energetske politike mreža (Lisbon Treaty, 2009).

Pored člana 194. koji se odnosi na energiju, značajan je i član 122, koji potvrđuje da „... Savet, na predlog Komisije može odlučiti, u duhu solidarnosti između država članica, na mere prikladne ekonomskoj situaciji, naročito ako se javi ozbiljne poteškoće u snabdevanju određenim proizvodima, naročito u oblasti energije“ (Lisbon Treaty, 2007).

U periodu nakon stupanja na snagu Lisabonskog sporazuma, značaj koji se pridaje energetici sve više je rastao. U Strategiji EU: Energija 2020 (*A strategy for competitive, sustainable and secure energy*) koja je doneta 2011. godine, dramatičnim tonom se navodi da je „Energija krvotok našeg društva. Blagostanje naših ljudi, industrije i ekonomije zavisi od bezbedne, održive i povoljne energije. Istovremeno, emisije gasove koje nastaju zbog energenata, čine skoro 80% od ukupne emisije gasova staklene bašte u EU. Zbog toga, energetske politike je jedan od najvećih sa kojima se Evropska unija mora suočiti“ (Commission, 2011).

Od tada, prateći dalji razvoj politike na na nivou Evropske unije, u oblasti energetike, sve donete politike konstituišu se na osnovu tri glavna cilja:

- Unija želi bezbedno snabdevanje energentima, kako bi osigurala pouzdano snabdevanje energijom, kad god i gde god da je to potrebno;
- Obezbediti da dobavljači energenata posluju u konkurentnoj okolini koja obezbeđuje povoljne cene za domaćinstva, kompanije i industrije;
- Obezbediti da potrošnja energenata bude održiva kroz smanjenje emisije gasova staklene bašte, zagađenja i zavisnosti od fosilnih goriva (Commission, 2014).

Grafik 1. Prikaz *acquis communautaire* Evropske unije u oblasti energetske politike (pozitivno pravo).

† Izvor: Prilagođeno sa <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy> (4.1.2017. 12:24)

Pored toga što je Evropska unija jedan od najvećih potrošača primarnih energenata, ujedno je i jedan od najvećih proizvođača.

U 2004. godini, Evropska unija proizvela je 931 miliona tona primarnih energenata, dok je 2014. godine taj udeo iznosio 770 miliona tona (Eurostat, 2015). Zanimljivo je da su podaci za 2004. uključili i 6 meseci te godine kada je deset novih država članica pristupilo Evropskoj uniji.

Sa takvim kapacitetom, bez 10 novih država članica, kao Bugarske i Rumunije koje su 2007. pristupile i Hrvatske (2013.), Evropska unija je proizvela više primarnih energenata u 2004. nego u 2014. godini. Jasno je da je usvajanjem Sporazuma iz Lisabona otvorena šira lepeza instrumenata i mera kojima Evropska unija može štiti svoje interese u energetska bezbednosti. U skladu sa principima energetska politike i interesima koji proizilaze iz njih, kao potencijalno efikasan instrument u njihovom očuvanju u periodu nakon stupanja na snagu Sporazuma iz Lisabona, EU uspešno implementira Zajedničku bezbednosnu i odbrambenu politiku (ZBOP), odnosno civilne, ali i vojne resurse koji joj stoje na raspolaganju. Ovaj instrument je po prvi put eksplicitno upotrebljen 2008. godine kada je započeta operacija Atalanta. Naime, kao što je već spomenuto, energent koji se najviše uvozi u EU je sirova

nafta – čak 88.2 % (Arinaitwe, 2014). Od celokupne proizvodnje sirove nafte kojom se trguje, 60 % se transportuje morem, a većina te nafte prolazi kroz rizične predele – Persijski zaliv, Adenski zaliv i Malajski prolaz da bi stigla do konačnih odredišta. Brojni teroristički i piratski napadi svakodnevno su otežavali plovību tankera koji prevoze naftu, što je dovelo do konačne eskalacije 2008. godine, kada je došlo do naglog porasta broja napada na tankere od strane Somalijских pirata u Adenskom zalivu (The Quaker Council for European Affairs, 2010: 10). To je rezultiralo time da EU u decembru 2008. godine, pokrene operaciju Atalanta (EU NAVFOR) u okviru Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike i u skladu sa Rezolucijama Saveta bezbednosti UN i međunarodnim pravom. Najeksplicitniji primer upotrebe jednog od elemenata ZBOP-a u očuvanju vitalnih energetskih interesa Evropske unije, jeste vojna operacija Atalanta u kojoj je prvi put u istoriji postojanaja ZBOP-a, kao jedan od ciljeva postavljeno i očuvanje energetske bezbednosti Evropske unije. Kako bi bio pokazan značaj koji ova operacija ima u očuvanju primarno (pomorskih) energetskih interesa Evropske unije na Rogu Afrike, u nastavku će biti detaljno opisana vojna operacija Atalanta.

STUDIJA SLUČAJA: VOJNA OPERACIJA „ATALANTA“

Nakon što je Evropska komisija i zvanično uspostavila *Evropsku energetsku politiku*, ustanovljen je princip kojim će se u budućnosti realizovati očuvanje interesa u energetskej politici korišćenjem i vojnih sredstava, oličeni u krilatici „vojska za energiju, energija za vojsku“.

Vojna operacija *Atalanta* (*European Union Naval Force - Atalanta*) predstavlja vojnu operaciju uspostavljenju rezolucijama Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1814., 1816., 1838. и 1846.⁵ Operacija *Atalanta* pokriva veliko područje koje obuhvata južno Crveno more, Adenski zaliv, te velike delove Indijskog okeana, uključujući i Sejšele. Područje operacije uključuje i somalijску obalu te njene teritorijalne i unutrašnje vode. Reč je o području od oko 3,7 miliona kvadratnih kilometara. Ratni brodovi izvode pohode u Međunarodnom tranzitnom koridoru (*Internationally Recognised Transit Corridor – IRCT*) u Adenskom zalivu i u Indijskom okeanu. Operacija Atalanta je operacija podrške miru koju Evropska unija sprovodi od decembra 2008. godine u cilju borbe protiv piratstva. Pod piratstvom se podrazumeva krivično delo u kome član posade ili putnik broda koji na otvorenom moru ili na mestu koje ne potpada pod vlast nijedne države učini nasilje ili razbojništvo prema licima na drugom brodu, zadrži, oduzme, ošteti ili uništi drugi brod ili dobra koja se nalaze na njemu ili prouzrokuje štetu velikih razmera (Krivični Zakonik, Čl. 294). Koliki uticaj piratstvo ima na celokupnu svetsku trgovinu, najbolje pokazuje podatak da, prema procenama fondacije *Budućnost Zemlje (One Earth Future)*, piratstvo košta međunarodnu ekonomiju od 7 do 12 milijardi dolara godišnje (Bowden, 2010:3). U svetlu ovih problema, Džo Borg (Joe Borg), tadašnji evropski komisioner za morske poslove, izjavio je 2009 godine da je Evropska unija posvećena da uradi sve što može kako bi odigrala svoju ulogu u odvratanju i suzbijanju piratstva. Potreban nam je integrisani civilno-vojni pristup, preko koga ćemo svi raditi zajedno. Evropska Komisija doprinosi kroz poboljšanje nadzora nad morskom bezbednošću i time što pomaže da se postavi međunarodni pravni okvir kako bi se postavila osnova za uspostavljanje bezbednosti na moru i reda na kopnu (Commission 2009).

Nakon što je doneta odluka o uspostavljanju operacije *Atalanta*, kao osnovni ciljevi koje treba ostvariti, pozicionirali su se zaštita brodova koji prevoze humanitarnu pomoć za Somaliju u sklopu *Svetskog*

⁵Ceo tekst rezolucija dostupan na sledećim veb adresama:

https://www.marad.dot.gov/wp-content/uploads/pdf/UNSCR_1838_-_SIT_IN_SOMALIA.pdf (14.1.2017. 18:34);

https://www.marad.dot.gov/wp-content/uploads/pdf/UNSCR_1816_-_SIT_IN_SOMALIA.pdf (14.1.2017. 18:36);

https://www.marad.dot.gov/documents/Summary_1846.pdf (14.1.2017. 18:37).

programa za hranu (World Food Programme - WFP) i brodova koji pružaju logističku podršku snagama Afričke unije koje se nalaze u području grada Mogadishua u sklopu misije Afričke unije u Somaliji (AMISOM), zaštita brodova koji prolaze područjem operacije, odvracanje, zaštita i suzbijanje kriminalnih radnji piratstva i oružane pljačke s područja Somalije, učestvovanje u nadzoru ribarskih aktivnosti ispred obala Somalije i podrška drugim operacijama EU i međunarodnih organizacija koje rade na jačanju morske bezbednosti i kapaciteta u regionu.

Podaci sa zvaničnog veb sajta Eunavfora, da se do 95% (po obimu) trgovine zemalja članica Evropske unije odvija na moru, a od tog broja 20% prolazi kroz Adenski zaliv, ukazuju na to zašto EU Navfor ulaze značajne napore kako bi obezbedio sigurnu trgovinu kroz ovu stratešku oblast.

Neophodnost jedne ovakve operacije proističe iz činjenice da je broj piratskih napada u stalnom porastu. Na „Rogu“ Afrike se, u proseku, na svakih 10 dana dogodi piratski napad (Onuoha, 2009). Operacija Atalanta spada u operacije sa relativno niskim budžetom, u odnosu na ostale operacije Evropske unije. Za 2016. godinu, izdvojeno je 6.3 miliona evra za funkcionisanje ove operacije.⁶

U operaciji *Atalanta* učestvuju mnoge države članice Evropske unije ali, postoji tek šest država koje kontribuiraju vojnu opremu i naoružanje. Pored država članica Evropske unije, u operaciji *Atalanta* učestvuju i države kandidati za članstvo u Uniji. Republika Srbija aktivno učestvuje u pomenutoj operaciji sa četiri pripadnika Vojske Srbije (januar 2017).

Tabela 1. Učešće u vojnoj kontribuciji u okviru operacije Atalanta (Decembar 2016)

Države kontributori	Brodovi	Vazduhoplovi
Španija	2 ratna broda (jedna fregata)	1 P3-C Orion
Nemačka	3	1 P3-A Orion
Francuska	4	1 Falcon 50
Grčka	1	/
Italija	1	/
Švedska	3	/

Izvor: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/naviresjuin.pdf> (3.1.2017. 12:34)

Španija je među državama koje najaktivnije učestvuju u kontribuciji vojnih sredstava u operaciji Atalanta. Početkom 2017. godine, u okviru operacije angažovan je ratni brod španske kraljevske mornarice kao i vazduhoplovi Vojske Španije.⁷

Za kompleksan problem, kao što je pronaći način da se zaštiti energetska bezbednost Unije, EU je kombinovanjem *tvrd*e i *mek*e moći koja joj stoji na raspolaganju pokazala da je pokretanje vojne operacije dobro rešenje. Na samom početku Operacije, koja nije belezila značajnije uspehe, Somaljsko piratstvo

⁶Više dostupno na: <http://eunavfor.eu/mission/> (Pristupljeno 4.1.2017. 13:51)

⁷Videti više na: <http://eunavfor.eu/deployed-units/surface-vessels/#news-tabs> (Pristupljeno 3. 1. 2017. 12:44)

dozivilo je vrhunac u januaru 2011.godine: 736 talaca i 32 broda su držana od strane pirate. Oktobra 2016, taj broj je iznosio 0 i za taoce i za brodove.⁸ Na osnovu ostvarenih rezultata, kao i činjenice da od 2013. godine nije bilo uspešnog piratskog napada i zauzimanja brodova, operacija *Atalanta* ocenjena je uspešnom. Uporedo sa vojnim angažovanjem, na inicijativu EU NAVFOR uspostavljen je i *Centar Pomorske Bezbednosti – Rog Afrike* (*The Maritime Security Centre – Horn of Africa/ MSCHOA*). Ovaj Centar obezbeđuje 24 časovni monitoring plovila koja prolaze kroz Adenski zaliv, dok se na interaktivnom veb sajtu, Centru omogućuje da ima uvid u najnovije anti-piratske mere u Pomorskoj industriji i istovremeno komunicira sa kompanijama koje prevoze pošiljke i robu preko Zaliva. Ovakve mere demonstriraju način na koji Evropska unija pristupa rešavanju problema, jer kako to ističu Germond i Smit, energetska bezbednost znači više od razmišljanja o ekonomskim posledicama piraterije, ona označava potrebu EU da obezbedi dovoljno energenata da zadovolji svoje potrebe. Potencijalan prekid uvoza energenata se u ovom smislu tumači kao pretnja koja može ugroziti države članice EU i ključne evropske interese (Germond & Smith 2009).

Odluka koja je doneta da se otpočne i sprovodi ova operacija, potvrđuje rešenost Evropske unije da koristi sredstva koja su joj na raspolaganju, bila ona vojna ili nevojna, da zaštiti svoje interese. Iako je značaj ove Operacije višestruk, neosporno je da veliki udeo u tom značaju zauzima bezbednost snabdevanja / trgovine energentima, odnosno zaštita energetskih interesa Evropske Unije.

ZAKLJUČAK

Stupanjem na snagu *Sporazuma iz Lisabona* otpočeo je novi period u pogledu zaštite energetskih interesa Evropske unije. Sporazumom su potvrđene osnovne slobode građana Evropske unije i princip solidarnosti među članicama u slučaju terorističkih napada ili prirodnih katastrofa kao i u oblasti energetike. Član 194. se u celosti odnosi na energetiku, dok je klauzula o solidarnosti eksplicitno navedena u članu 122. Sporazuma, po kom se Evropska unija može „odlučiti na mere koje smatra prikladnim kako bi zaštitila energetske interese država članica” (European Commission, 2007: art.122&194).

Kao jedan od najznačajnijih instrumenata kojima se to ostvaruje, pozicionira se *Zajednička bezbednosna i odbrambena politika*, koju primarno kreira i realizuje Evropska služba za spoljne poslove. Najvažniji element ZBOP su operacije upravljanja krizama, odnosno civilne misije i vojne operacije, kojima Evropska unija, sem što nastoji da zaštiti svoje interese, emituje svoju pametnu moć, pri čemu su brojni autori saglasni da je Unija najbolji svetski primer za to (Rodriguez, 2013; Helly, 2009; Larik, 2013).

Proklamovana energetska politika Evropske unije i interesi koji proizilaze iz nje, nisu na ovaj način bili štice sve do 2008. godine. Kao glavni problemi sa kojima se Evropska unija susreće u oblasti energetike, izdvajaju se sigurno snabdevanje, funkcionisanje energetskog tržišta, neujednačena energetska politika na nivou država članica, povećana zavisnost od uvoza i nestabilne cene energenata. Posedovanje dovoljne količine energenata je preduslov za ostvarivanje energetske bezbednosti, a to je ujedno jedan od najvećih problema sa kojima se Unija suočava. Kada se na to doda činjenica da Unija uvozi oko 88.2 % sirove nafte, a veliki udeo u tom procentu zauzima nafta koja se transportuje iz Adenskog zaliva, razlog za angažovanje vojnih kapaciteta kojima će zaštiti snabdevanje energentima, postaje više nego opravdan. U situacijama poput ove, energenti prestaju biti samo razlog za saradnju između država, već postaju i potencijalno jezgro konflikta koje pretilo da eskalira.

---

⁸Više dostupno na: <http://eunavfor.eu/mission/> (Pristupljeno 4.1.2017. 13:53)

Kada je ozbiljnost situacije sa piratskim napadima na tankere koji prevoze naftu dostigla vrhunac, 2008. godine je pokrenuta operacija EU Navfor *Atalanta*, kao operacija podrške miru, u cilju borbe protiv piratstva. Evropska unija je pokazala rešenost da samostalno zaštititi svoje interese koje ima u ovom regionu, a među šticićenim vrednostima našla se i energetska bezbednost, kao vrednost za čiju zaštitu Evropska unija ne okleva da upotrebi sva raspoloživa sredstva. Od početka operacije, pa do 2011. godine nije bilo očekivanih rezultata u pogledu smanjenja broja napada, pa su tako u januaru te godine, 736 talaca i 32 broda držana od strane pirata (Marchal, 2011). Ipak, operacija *Atalanta* je od tog perioda dobila zaokret i sprečila brojne napade, te već od 2013. godine nije bilo uspešnog piratskog napada i zauzimanja brodova, a do oktobra 2016, broj talaca i otetih brodova je ostao na nuli. Zbog ovakvih rezultata, *Atalanta* je proglašena uspešnom, a Evropska unija demonstrirala i svoju tvrdnu moć na globalnoj sceni.

U martu 2012. godine, po prvi put je Evropska služba za spoljne poslove aktivirala Evropski centar za operacije, preko kojeg se koordinišu tri tekuće operacije ZBOP na Rogu Afrike. Centar je osnovan u januaru, kako bi bio ad hoc štab za zajedničke, autonomne operacije koje sprovodi Evropska unija, pogotovo kada nijedan nacionalni štab nije dostupan.

Postoje i viđenja u akademskoj zajednici, prema kojima operacija *Atalanta* nesumnjivo predstavlja „odličan primer sekurizitacije određenih vrsta politike, prema državama u razvoju” (Keukeleire & Raube, 2013). Promocija nove energetske politike Evropske unije, oličene u strategiji *Energy 2020*, svakako predstavlja segment sekurizitacije ovog, za Evropsku uniju, važnog polja delovanja. Obezbeđivanje slobodnih vodenih koridora, odnosno pružanje sigurnosti tankerima koji prevoze energente ka Evropi, predstavlja jedan od ključnih doprinosa ove operacije.

Značaj operacije *Atalanta* u pogledu suzbijanja piratstva i zaštite plovidbe je neosporan, ali ono po čemu je ova operacija izuzetno značajna, jeste to što ona predstavlja prvi slučaj u kome se angažovanjem vojnih kapaciteta, obezbeđuju energetske interese Evropske unije, van njene teritorije. Ova operacija bi mogla poslužiti za primer za buduće angažovanje vojnih modaliteta ZBOP-a za ostvarivanje ili zaštitu energetske interese Unije. Sem toga, *Atalanta* je doprinela da Evropska unija bude još vidljivija u međunarodnoj areni i nepobitno jača njen uticaj kada su u pitanju vojne operacije. Ostaje da se vidi kako će se pitanje izlaska Velike Britanije kao jedne od vojno najmoćnijih država članica Evropske unije odraziti na buduće operacije, ali i tekuće u kojima ova država najviše učestvuje u pogledu ukupne kontribucije.

BIBLIOGRAFIJA

1. Annual Yearbook 2015, European Union Eurostat, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Energy_production,_2004_and_2014_\(million_tonnes_of_oil_equivalent\)_YB16.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Energy_production,_2004_and_2014_(million_tonnes_of_oil_equivalent)_YB16.png), Sajtu pristupljeno: 14.1.2017. 13:35
2. Arinaitwe, P. W. (2014). Treaty of Lisbon; Advancing European Union's Energy Security through External Energy Policy. Advancing European Union's Energy Security through External Energy Policy
3. Bowden, A., Hurlburt, K., Aloyo, E., Marts, C., & Lee, A. (2010). The economic costs of maritime piracy. One Earth Future Foundation.
4. Commission, E. (2009). European commission - PRESS RELEASES - press release - maritime security: Protecting maritime transport from piracy. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-09-83_en.htm Sajtu pristupljeno 18.1.2017
5. Commission, E. (2014, September 22). Energy strategy - energy - European commission. <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy> Sajtu pristupljeno: 15.1.2017. 14:42

6. Commission,E.(2011). <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2011energy2020en0.pdf> Sajt u pristupljeno: 15.1.2017. 15:30
7. *Energy Security and CSDP: Energy Factor in the EU Military Missions and Operations* (2013) European Security and Defence College 8TH High Level Course “Alcide De Gasperi”, Tartu, Estonia
8. European Commission, (2006.) European neighbourhood policy and enlargement negotiations - Acquis – European commission. Приступљено 9.11.2016., са: http://ec.europa.eu/enlargement/policy/glossary/terms/acquis_en.htm
9. Germond, B., & Smith, M. E. (2009). Re-thinking European security interests and the ESDP: explaining the EU's anti-piracy operation. *Contemporary security policy*, 30(3), 573-593.
10. Germond, B., & Smith, M. E. (2009). Re-thinking European security interests and the ESDP: explaining the EU's anti-piracy operation. *Contemporary security policy*, 30(3), 573-593.
11. Helly, D. (2009). 24. EU NAVFOR Somalia The EU military Operation Atalanta. *European Security and Defence Policy*, 391.
12. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports
13. Keukeleire, S., & Raube, K. (2013). The security–development nexus and securitization in the EU's policies towards developing countries. *Cambridge Review of International Affairs*, 26(3), 556-572.
14. Larik, J. (2013). Europe's Fight Against Piracy: From the Barbary Coast to Operation Atalanta. *Browser Download This Paper*.
15. Marchal, R. (2011). Somali piracy: The local contexts of an international obsession. *Humanity: An International Journal of Human Rights, Humanitarianism, and Development*, 2(1), 31-50.
16. Onuoha, F. (2009). Sea piracy and maritime security in the Horn of Africa: The Somali coast and Gulf of Aden in perspective. *African Security Studies*, 18(3), 31-44.
17. Rapaić, S. (2009). Tržište energenata u Evropskoj uniji i interesi Srbije. *Medunarodni Problemi*, 61(4).
18. Rodríguez, J. F. (2016). Security and development: The intervention of the European Union in Somalia. *IEEE Opinion Document*, 29(2012), 21.
19. The Quaker Council for European Affairs. (2010). Military Responses to Energy Security Problems: What role for Common Security and Defence Policy?
20. Zvaničan veb sajt Evropskog saveta: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/naviresjuin.pdf> (4.1.2017.)
21. Zvanični veb sajt Operacije Atalanta. (2017.) <http://eunavfor.eu/mission>. Pristupljeno: 4.1.2017.